

Immigració de les Terres de l'Ebre i el Priorat a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

Josep M. Grau Pujol

*jmgraup63@gmail.com

RESUM

Anàlisi del moviment migratori de les comarques agràries del Sud de Catalunya, on sobresurt la ciutat de Tortosa, vers la vila de Sant Gervasi de Cassoles, es presenten les variables de l'origen geogràfic, la cronologia (els darrers anys del segle XIX), edat d'arribada (la majoria joves), estructura professional (bona part jornalers), els matrimonis i els itineraris previs.

RESUMEN

Análisis del movimiento migratorio de las comarcas agrarias del Sur de Cataluña, donde sobresale la ciudad de Tortosa, hacia la villa de Sant Gervasi de Cassoles, se presentan las variables del origen geográfico, la cronología (los últimos años del siglo XIX), edad de llegada (la mayoría jóvenes), estructura profesional (buena parte jornaleros), los matrimonios y los itinerarios previos.

KEYWORD

Analysis of the migratory movement of the agricultural regions of Southern Catalonia, where the city of Tortosa, towards the town of Sant Gervasi de Cassoles, presents the variables of geographical origin, chronology (the last years of the 19th century), arrival age (most young people), professional structure (most part-time workers), marriages and previous itineraries.

Paraules clau: Demografia, migracions, segle XIX, el Priorat, la Terra Alta, el Baix Ebre, la Ribera d'Ebre, el Montsià i Sant Gervasi de Cassoles –Barcelona.

Palabras clave: Demografía, migraciones, siglo XIX, El Priorat, la Terra Alta, el Baix Ebre, la Ribera d'Ebre, el Montsià y Sant Gervasi de Cassoles –Barcelona.

Keywords: demography, migrations, nineteenth century, el Priorat, la Terra Alta, el Baix Ebre, la Ribera d'Ebre, el Montsià and Sant Gervasi de Cassoles –Barcelona.

Josep M. Grau i Pujol. Arxiver i historiador (Montblanc, 1963), col·laborador habitual de revistes de centres d'estudis de la Conca de Barberà, el Camp de Tarragona, l'Urgell i les Terres de Girona. S'ha especialitzat en Història Moderna, si bé també investiga l'època contemporània

Després d'estudiar les migracions del Camp de Tarragona,¹ la Conca de Barberà i les Muntanyes de Prades,² vers Sant Gervasi de Cassoles en el segle XIX, presentarem els resultats obtinguts per a les Terres de l'Ebre i el Priorat. En el conjunt de les tres comarques del Camp hem documentat a la vila barcelonina un total de 521 desplaçats, a la Conca la xifra és molt menor, sols 52 i al massís pradenc sols 36. En les cinc comarques del Sud que presentem en aquesta ocasió hem localitzat a 257 immigrants, on en conjunt predominaven les dones (55%), per sobre els homes (45%). Segons Enriqueta Camps l'emigració rural vers les ciutats fou un dels esdeveniments més notables del segle XIX.³

Origen dels immigrants a Sant Gervasi

Distribució per comarques

- El Baix Ebre: 71 (27,6%)
- El Montsià: 75 (29,2%)
- La Ribera d'Ebre: 23 (9%)
- La Terra Alta: 25 (9,7%)
- El Priorat: 63 (24,5%)
- Total: 257 (100%)

El Baix Ebre

Era el territori més poblat en incloure Tortosa. El 1860 comptava amb 40.796 habitants, el 1887 augmentà a 44.443 i el 1900 passà a 46.353, la seva capital en l'extensió actual, el primer any registrava a 24.702 residents, el segon any creixia lleugerament a 25.192 hab. però el 1900 reculà als 24.452 hab. Miquel Àngel Baila Pallarès ja constata que els saldos migratoris del darrer terç del segle XIX a Tortosa, permeteren alliberar excedents en la pressió demogràfica existent, en el marc global de la crisi agrària.⁴ Un factor important a destacar són les noves comunicacions per ferrocarril que motivaren unes pulsacions intracomarcals i intercomarcals, així pagesos de secà del Montsià i el Baix Ebre s'estableixen a la ribera del riu. Amposta i Sant Carles de la Ràpita reben immigració.⁵ Entre 1860-1900 la població global de Tortosa es manté estable, si bé el municipi actual i la ciutat perderen residents. Durant la segona meitat del mil vuit-cents hi ha factors adversos que provocaren inestabilitat a Tortosa, com la Tercera Guerra Carlina (1872-1875), però també l'epidèmia del còlera (1834,1854-5 i 1885), espectaculars riudes al riu Ebre (1853, 1866,

1879 i 1884), amb la conseqüent pèrdua de les collites.⁶

Els anys que les defuncions superen als baptismes al Baix Ebre, en aquesta centúria són: 1809, 1821, 1835, 1838, 1848, 1865, 1874-75, 1885, 1895-96 i 1898.⁷ Entre 1825 i 1860 la ciutat de Tortosa (el nucli reclus dins la muralla) havia perdut 700 habitants, amb un creixement negatiu del -0,2% anual, quan a la resta de Catalunya augmentava la població urbana.⁸

A nivell urbà entre 1877-1882 s'enderroquen les muralles de Tortosa, que serà l'inici de cert desenvolupament urbanístic, en les comunicacions el tren arriba a Tortosa el 1867 i el 1891 s'inaugura el tram de via fèrria entre Reus-Móra i Casp, que substituiria progressivament el transport fluvial. L'actual municipi de Tortosa estricta, el 1860 tenia 13.472 hab. i quaranta anys després (1900) davallaria a 11.894 hab. amb una pèrdua del 12% de població, és a dir, que el factor migratori seria important, fos a les ciutats industrials de l'àrea de Barcelona del Vallès o a França, si bé la zona del delta i els ravalers de Tortosa en van guanyar, en uns espais on es va dur a terme un procés de colonització, amb nous assentaments humans lligats a l'explotació agrícola i població disseminada⁹

La indústria de Tortosa el 1875 es basava principalment en la transformació de productes agrícoles i ramaders, el treball de la pell i la terrissa, així trobem que hi havia 122 molins d'oli, vuit molins de farina, tres adoberies, quatre fàbriques de sabó i un escorxador,¹⁰ podem considerar Tortosa com una ciutat agrària, a diferència d'altres nuclis industrials basats en el sector tèxtil. Tortosa el 1857 era la tercera ciutat en demografia de Catalunya, només la superaven Reus i Barcelona, el 1900 baixà a un quart lloc en guanyar pes la capital de demarcació, Tarragona.

Gràcies a la premsa tortosina hem localitzat una nota de 1887 del corresponsal de Xerta, (Bardí), on exposa la migració dels seus habitants: *"La clase jornalera de dicha villa, no teniendo en que ocuparse, se ve obligada a emigrar por dentro y fuera de la Península, en busca de trabajo para poder llevar un pedazo de pan a sus familias, con la particularidad, en su mayoría, de haber de pedir limosna hasta encontrarlo. Más de trescientos hombres, y algunos con sus familias, se han marchado en muy poco tiempo, por no poderse mantener en la población, a causa de no facilitárseles trabajo; y tanta falta que hace en aquellos campos el sudor de los citados*

emigrantes y humildes y desgraciados jornaleros. El vecindario disminuye y los impuestos y contribuciones aumentan", (*Diario de Tortosa*, 24 de noviembre de 1887). L'any següent s'insisteix en el mateix èxode temporal o definitiu de Xerta: "Es tanta y tal la penuria de la clase trabajadora de esta villa, que se va forzada a emigrar buena parte de ella a la América del Sur. Pero donde va la gran mayoría de braceros por falta de trabajos, es a los del ferrocarril de Madrid a Roda de Bará, sección Dosaiguas y Argentera, en cuyos puntos hay actualmente de dos a trescientos chertolines trabajando", (*Diario de Tortosa*, 26 de juny de 1888). França també seria una destinació escollida: "Han sido agraciados con el segundo premio de la Lotería nacional, diez y ocho jornaleros naturales del vecino pueblo de Tivenys, y residentes en su mayoría en el Mediodía de la República Francesa, (*La Verdad*, 9 d'agost de 1893).

El contingent d'immigrants baixebrencs establerts a Sant Gervasi el 1895 és d'una setantena, dels quals prop de tres quartes parts són tortosins (71,4%), de la resta de major a menor continuen Roquetes, el Perelló, Tivenys i Xerta.

La Ribera d'Ebre

El 1860 la comarca comprenia 28.205 pobladors, el 1887 creixia a 28.745 i ho seguirà fent el 1900 amb 31.181 hab. A través del buidatge dels llibres parroquials i del Registre Civil d'alguns municipis, coneixem la periodificació de les crisis de-

Tortosa 1914. Autor Josep Salvany Blanch (Biblioteca de Catalunya).

mogràfiques, en el cas de Miravet sabem que el còlera impacta en diferents ocasions, 1834-35, 1854, 1859 i 1865. Els anys de creixement vegetatiu negatiu fins el canvi de segle, foren: 1835, 1838, 1848, 1865, 1874-75, 1885, 1895-96 i 1898.¹¹ La Ribera és un dels territoris amb un menor volum d'èxode a Sant Gervasi, on sobresurten Ascó, Móra d'Ebre, Garcia i Riba-roja d'Ebre

El Montsià

El motor del creixement de la població del delta en la primera meitat del segle XIX fou l'agricultura, especialment la transformació de les terres de secà en regadiu.¹² El Montsià seguí la tendència demogràfica ascendent de la Ribera d'Ebre, el 1860 es censaven a 26.051 persones, el 1887 a 29.277 i posteriorment el 1900 a 33.027. Un dels fets que impactà negativament sobre la població fou la propagació del còlera, infecció que el 1885 s'emportà la vida de 89 ampostins, a més de parilitzar el comerç i el transport dels productes agrícoles.¹³ Aquesta comarca és la que presenta un major nombre de migrants a Sant Gervasi (en total 75), amb les viles d'Ulldecona (24) i Masdenverge (23) al capdavant, a més se situen a distància: Amposta (8), Santa Bàrbara (5) i la Sènia (5).

El Priorat

La comarca del Priorat segons els censos oficials de 1860, registrava 24.992 habitants, xifra que s'incrementaria el 1887 fins els 27.461, però la tendència a la baixa arriba amb la crisi de la fil·loxera, més endavant el 1900, la població es redueix a 22.635.¹⁴ Un senyal de la davallada demogràfica són les taxes de natalitat de cinc municipis que l'any 1887 eren del 32 per mil i el 1900 es redueixen al 25,67 per mil.¹⁵ De les comarques estudiades és la tercera en immigrants a la vila barcelonina, amb 63 membres, destaquen els originaris de la seva capital, Falset (18), el Lloar (8), Cornudella del Montsant (6) i Gratallops (6).

La Terra Alta

El 1860 tenia 26.205 habitants, el 1887 augmenta 27.622 i el 1900 passa a 29.933. La seva aportació en immigrants és la més minsa (26), les poblacions més representades són Arnes (5), Batea (5) i la Fatarella (4).¹⁶

Immigració de les Terres de l'Ebre i el Priorat a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

COMARQUES	H	D	T
La Terra Alta	6	19	25
Arnes	2	3	5
Batea	1	4	5
Bot	1	1	2
Corbera d'Ebre	-	2	2
La Fatarella	-	4	4
Gandesa	-	1	1
Horta Sant Joan	1	3	3
Pinell de Brai	1	-	1
La Pobla de M.	1	-	1
La Ribera d'Ebre	11	12	23
Ascó	4	2	6
Flix	-	1	1
Garcia	1	2	3
Móra d'Ebre	2	2	4
Móra la Nova	-	1	1
Móra?	1	-	1
Riba-roja d'Ebre	1	2	3
Ginestar	-	1	1
Tivissa	1	1	2
Vinebre	1	-	1
El Baix Ebre	34	37	71
Alfara de Carles	-	1	1
Benifallet	-	1	1
Paüls	-	1	1
El Perelló	3	2	5
Roquetes	5	3	8
Tivenys	1	2	3
Tortosa	23	26	49
Campredó	1	-	1
Xerta	1	1	2
El Montsià	34	41	75
Alcanar	2	2	4
Amposta	2	6	8
Freginals	1	-	1
El Godall	-	3	3
Mas de Barberans	1	-	1
Masdenverge	13	10	23
Sant Carles R.	-	1	1
Santa Bàrbara	1	4	5
Ulldecona	12	12	24
La Sènia	2	3	5

El Priorat	30	33	63
Cabacers	-	1	1
Cornudella del M.	3	3	6
Falset	9	9	18
La Figuera	-	2	2
Gratallops	3	3	6
El Lloar	4	4	8
El Mas-roig	1	1	2
El Molar	1	3	4
La Morera del M.	-	1	1
Poboleda	1	-	1
Porrera	2	2	4
El Pradell de la T.	1	-	1
Torroja del Priorat	2	1	3
Ulldemolins	2	-	2
La Vilella Alta	1	3	4
Total	115	142	257

Abreviatures: H: Homes, D: Dones.

A través del padró d'habitants de Gràcia de 1900, buidat per Enriqueta Camps Cura, sabem que en aquella data hi residien 118 ebrencs (2,12% del total de forans) i 24 prioratins, que sumen 142 immigrants, la seva distribució comarcal és la següent:

- El Baix Ebre: 58 (40,8%)
- El Montsià: 26 (18,3%)
- La Ribera d'Ebre: 18 (12,7%)
- La Terra Alta: 16 (11,3%)
- El Priorat: 24 (16,9%)
- Total: 142 (100%)

Font: E. Camps, *La formación del mercado de trabajo industrial en la Cataluña del siglo XIX*, Madrid, 1995, p. 279.

La xifra total d'ebrencs desplaçats a Sant Gervasi de Cassoles, és superior a Gràcia en nombres absoluts, a la darrera vila hi té un major pes la ciutat de Tortosa, però si sumem les comarques del Baix Ebre i el Montsià, el percentatge en ambdós casos és similar (més de la meitat).

Cronologia i edat de l'arribada

Cronologia

La premsa és un bon instrument per constatar les dificultats econòmiques de les terres ebrenques en el darrer quart del segle XIX, sovint s'argumenta el problema de les males collites per no poder pagar

els impostos, al Montsià un exemple ens l'ofereix el diari *Las Circunstancias*, "que publica una carta de su corresponsal en Tortosa dando algunos detalles sobre el mal estado de los pueblos de Ulldecona, Alcanar, Amposta, San Carlos y demás pueblos comarcanos. En el primer pueblo, dice, se necesitan cuando menos ocho días para cobrar el trimestre de contribución, los cobradores dan cinco días de plazo, cobran pausadamente a pesar de la cola que forman en la calle los contribuyentes y quedan sin poder pagar una mitad de ellos, a los pocos días estos, que acudieron y no pudieron pagar, reciben la papeleta de apremios. Añádese que para efectuar el pago tiene que arrodillarse el contribuyente ante el recaudador, como si fuera un santo, por cobrar aquel por una ventanilla que toca al suelo de la calle. En Alcanar tratan de levantar el domicilio algunos vecinos, a causa de las insufribles cuotas por consumos, si bien no apruebo su pensamiento, pues no sé a donde irán que puedan librarse de los efectos de ese impopular y gravoso impuesto", (*Diario de Tarragona*, 13 de setembre de 1877). A la Ribera d'Ebre, la competència del ferrocarril perjudicà el transport fluvial, sense oblidar els efectes de la tercera Guerra Carlina, "En el *Diario de Barcelona* de ayer, se publica una carta de Cherta, pueblo de nuestra provincia, en que se dice que los pueblos de la ribera catalana del Ebro, esceptuando Móra de Ebro y Móra la Nueva, gracias a la carretera que por ellos pisa, llevan marcado el sello de la penuria, con despuntes de miseria. La navegación por el Ebro y el tráfico consiguiente ha sido absorbido por el ferrocarril de Barcelona a Zaragoza; y la guerra civil ha esquilado a los contribuyentes de Ribarroja, Flix y Ascó y otros, de tal modo que no pueden soportar las gabelas actuales, mayormente cuando las cosechas han sido nulas. Algunos de los citados pueblos están metidos en una ratonera, sin caminos y carreteras. (...). Dichos pueblos castigan su presupuesto, hasta el extremo de que la villa de Flix carece de alumbrado público y de sereno, pues no puede mantenerlo". (*DT*, 17 de noviembre de 1878). La Terra Alta tampoc es deslliura de notícies adverses: "Hoy empieza la feria de Gandesa, la cual se verá en extremo desanimada, a consecuencia de haberse perdido las cosechas dos o tres años seguidos y no haber dinero en toda aquella desgraciada comarca". (*Diario de Tarragona*, 4 de diciembre de 1878), més endavant llegim: "Escriben de Batea, que la miseria se enseñoera en aquella población a causa de las malas cosechas, y como consecuencia de ello, los recaudadores de contribuciones han tenido que efectuar algunos embargos, dejando sin los muebles

Barraca a la Cava, 1936. Foto Joan Nonell Febrés
(Centre Excursionista de Catalunya).

más indispensables a varias familias. Lo peor, es que la situación no tiene trazas de mejorar, pues los fríos de abril último abrasaron los viñedos, y se ha perdido también la cosecha de almendra" (*El correo de la Provincia*, Tarragona, 21 de maig de 1892). Les inclemències climatològiques també són abundants: sobre les conseqüències de l'aiguat de Santa Tecla del 23 de setembre de 1873 al Priorat s'escriu: "En Cornudella [del Montsant] se inundó la población, desplomándose por completo una casa y la mitad de otra. Del molino del puente ha caído la mitad, pereciendo ahogado un rebaño entero (...). En la Vilella Baja, se desplomaron por el temporal catorce casas, muriendo ahogado un vecino de la población. En Porrera no han quedado árboles ni vides en los campos inmediatos a los barrancos. El río se ha llevado un molino de aceite, parte de una casa e innumerables muros. Las casas próximas a su ribera han sido arrastradas por las aguas"(...). Noticias de Scala-Dei dicen que aquellos campos han sufrido grandes perjuicios (...). En las riberas del Ebro no ha quedado ningún molino harinero, ni de aceite. En Móra la Nueva han sido derribadas dos casas, una por una exhalación y la otra por el aguacero", (...). En Ginestá, el barranco de San Isidro invadió una casa, ahogando a un anciano, su hijo y una nieta. De otras casas se llevó cuatro lagares de aceite y trescientos carneros", (*DT*, 26 de setembre de 1874).¹⁷

Gairebé la meitat dels que marxen (48,2%) ho fan en el quinqueni que es confecciona el padró,

que coincideix amb l'impacte de la crisi de la fil·loxera i una tercera part (33%) en la dècada dels vuitanta, els que es desplaçen abans de 1875 solament representen el 5,4%. La decisió d'emigrar majoritàriament és per motius laborals, en no poder treballar en el lloc d'origen. Aquests percentatges són similars a les dades dels immigrants camp-tarragonins, si bé d'aquests darrers la xifra és menor en la dècada dels vuitanta (26%).

Cronologia d'arribada dels immigrants ebrencs i prioratins a Sant Gervasi de Cassoles segons el padró de 1895

-
Abans de 1860: 2
-1861-1865: 5
-1866-1875: 7
-1876-1880: 14
-1881-1885: 25
-1886-1890: 60
-1891-1895: 124
-1896-1900: 3
-No hi consta: 17
Total: 257

Edat d'arribada

Del total d'immigrants estudiats en aquest treball, més de la meitat són dones (55,3%) i la resta homes (44,7%), uns percentatges similars als obtinguts en el Camp de Tarragona (53,6% i 46,4% respectivament). A banda de les dones casades n'hi havia de vídues, generalment en companyia de fills, afillats o nebots i també de solteres (minyones), algunes, per mantenir-se, tenien rellogats a casa o vivien en aquest règim. Sobre l'edat dels immigrants de l'Ebre català i el Priorat gairebé la meitat tenien menys de trenta anys (47,7%), una xifra lleugerament inferior als camptarragonins (52,2%), en sentit contrari solament un 11,7% eren majors de 50 anys, la franja entre els trenta i els cinquanta equivalia a una tercera part (34,6%), es tracta doncs d'una immigració jove i en edat laboral. A Sabadell la incorporació al treball remunerat a la fàbrica, en el segle XIX, s'inicia als deu anys, tot i que abans els fills poden ajudar a la família en tasques auxiliars a preu fet o a jornal.¹⁸

Entre 1876-1890, a Sabadell les famílies que decideixen emigrar ho fan a les primeres fases del seu cicle de formació, sobretot quan el fill havia superat l'edat de lactància. En aquest període, el 35,6% de les famílies que marxen tenen diversos fills menors de quinze anys i un volum mitjà de quatre

o cinc membres.¹⁹ L'any 1889 al mateix Sabadell, Enriqueta Camps calcula que la mitjana d'edat dels casaments dels homes en primeres núpries, era de 27,2 anys i per les dones 24,8 anys.²⁰

Edat dels immigrants ebrencs i prioratins en arribar a Sant Gervasi de Cassoles segons el padró de 1895

0-5: 14
6-10: 17
11-15: 17
16-20: 16
21-25: 25
26-30: 33
31-35: 28
36-40: 28
41-45: 20
46-50: 13
51-55: 13
+55: 17
No hi consta: 16
Total: 257 (115 homes i 142 dones)

Els itineraris de les famílies immigrades

El lloc de naixença dels descendents és una informació que ens indica els desplaçaments anteriors de la família, en el cas dels fills els immigrants les Terres de l'Ebre gairebé tres quartes parts ho fan a Barcelona i la seva àrea d'influència (69,4%), amb tres nuclis destacats, Sant Gervasi, la ciutat comtal i Gràcia, de forma més puntual trobem altres localitats del Pla, com les Corts, Hostafrancs, Sant Martí de Provençals, Sarrià i també del Baix Llobregat, (Esparreguera i Molins de Rei) i l'Alt Penedès (Sant Martí Sarroca). Els que neixen en els llocs de procedència són una quarta part (26,4%), els seus pares acostumen a tenir primer els fills en terra dels avis i posteriorment decideixen emigrar, la major part són matrimonis de jornalers, com els Vaquer-Chevarria, de Roquetes; els Badia-Paió, de Tivenys; els Lleixa-Ribera, de Tortosa; els Bel-Miró de Campredó-Masdenverge; els Sancho-Guimerà, d'Alcanar-Masdenverge; els Roiget-Miró, de Masdenverge; els Gavaldà-Prats i els Prats-Fonollosa, ambdós d'Ulldecona. Una altra opció era marxar encara sense fills i emprendre la procreació a la ciutat. El Camp de Tarragona no serà un lloc gaire atractiu, amb dos únics exemples a Reus (la mare era de Riba-roja i el pare un paleta del Pont d'Armentera) i a Cambrils (la mare era de Móra la Nova i el pare un metge de Barcelona), en ambdues

circumstàncies la mobilitat era causada pel treball dels progenitors. El creixement de la població de Barcelona es va poder mantenir per la diversificació de la seva economia en diferents sectors (tèxtil, transport, construcció, metall, etc.).²¹

Lloc de naixement dels fills dels immigrants ebrencs

Terres de l'Ebre (19)

- Alcanar: 1
- Amposta: 2
- Arnes: 1
- La Galera: 1
- Masdenverge: 5
- El Perelló: 1
- Roquetes: 1
- Santa Bàrbara: 1
- Tivenys: 1
- Tortosa: 2
- Ulldecona: 3

El Camp de Tarragona (2)

- Cambrils: 1
- Reus: 1

Regió de Barcelona (50)

El Pla de Barcelona (47)

- Barcelona: 14
- Les Corts: 1
- Gràcia: 9
- Hostafrancs: 1
- Sarrià: 1
- Sant Gervasi: 20
- Sant Martí de Provençals: 1

El Baix Llobregat (2)

- Esparreguera: 1
- Molins de Rei: 1

El Penedès (1)

- Sant Martí Sarroca: 1

País Basc (1)

- Bilbo: 1
- Total: 72

Nota: Per evitar distorsions sols hem comptat un fill per cada població.

Gran part dels fills dels prioratins immigrants neixen fora (78%), per una minoria que ho fan al mateix Priorat (22%). La decisió d'emigrar des del lloc d'origen es podia fer en parella, fos el cònjuge del mateix poble o comarca, com per exemple els

matrimonis de jornalers Boquer-Guinjoan, de Cornudella del Montsant, (després marxen a Gràcia); Folc-Cubells, del Mas-roig-El Lloar (amb una filla de Barcelona i una altra de la Pobla de Lillet); Comte-Massip, de Torroja del Priorat (amb una filla nada en el mateix lloc); Nogués-Bieto (de Porrera (dos fills al Priorat i un a Sant Gervasi); de jardiniers Ferrando-Flores, casats a Falset (amb fills falsetans); de pagesos Ferrer-Jardí, del Lloar; Abelló-Llorenç, del Molar (una filla a Sarrià i dues a Sant Gervasi); de comerciants Olives-Ramos, de Falset (amb fills del mateix lloc), de porters Cabrer-Ardèvol, de Gratallops-La Vilella Alta; i de propietaris Just-Magrinyà, de Cornudella-Falset (amb fills falsetans), quan l'emigració era solitària més endavant es casarien en altres llocs i en conseqüència els fills també neixen fora.

Lloc de naixement dels fills dels immigrants prioratins

El Priorat (5)

- Falset: 3
- Porrera: 1
- Torroja del Priorat: 1

Demarcació Barcelona (18)

El Pla de Barcelona (16)

- Barcelona: 6
- Les Corts: 1
- Gràcia: 2
- Sant Gervasi de Cassoles: 4
- Sant Martí de Provençals: 1
- Sants: 1
- Sarrià: 1

El Maresme (1)

- Arenys de Mar: 1

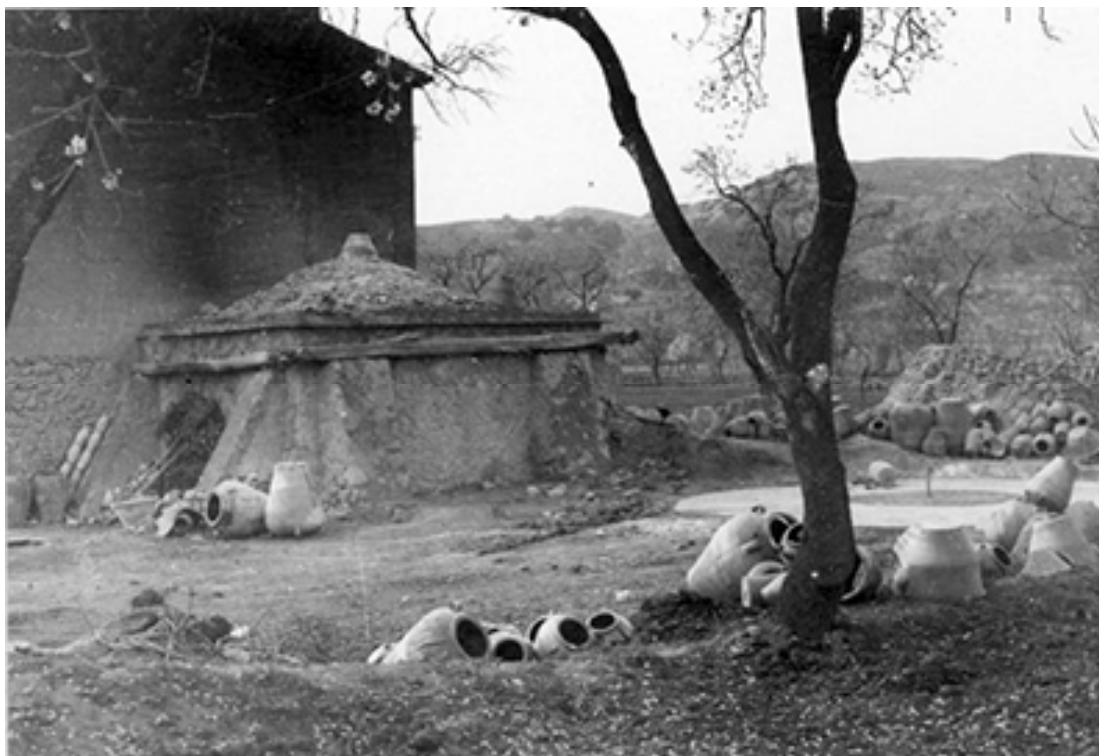
El Berguedà (1)

- La Pobla de Lillet: 1
- Total: 23

Nota: Per evitar distorsions només hem comptat un fill per cada població.

Naturalesa dels cònjuges dels immigrants ebrencs *Naturalesa de les mullers dels immigrants ebrencs*

Un altre indicador que ens mostra la font documental és la procedència dels consorts, en el cas de les comarques de l'Ebre, prop de la meitat dels homes (42%) marxaven casats amb dones del mateix territori: a la Terra Alta, concretament a Batea, trobem als jornalers Altés-Balaguer i els Sunyer

Forn de terrissa de Miravet (Antoni Gallardo, 1936). Centre Excursionista de Catalunya

Sampere, de la Pobla de Massaluga; a la Ribera d'Ebre als jornalers Montornés-Serra d'Ascó; al Baix Ebre al carreter Cabòria-Farnós, del Perelló, als jornalers Giménez-Ferrando, Vaquer-Chevarria, ambdós de Roquetes; del mateix ofici, la parella Estupinyà-Paió, de Tivenys; de Tortosa a l'empleat Balaguer, casat amb Nicolau i els també jornalers Lleixa-Ribera, Pastor-Panisello, Ribera-Cardona i Vaquer-Sales; de Campredó als bracers Martí-Miró (ella de Masdenverge) i al Montsià també continuen un bon nombre de jornalers, d'Alcanar, els Sancho-Guimerà (ella de Masdenverge); de Freginals els Tomàs-Garcia (ella de Masdenverge); de Masdenverge els Barberà-Calafell, Roiget-Miró i amb l'ofici de barber, els Roiget-Roig (ella de Santa Bàrbara); finalment d'Ulldecona els jornalers Gavaldà-Prats i Prats-Fonollosa. Tampoc oblidem les parelles que es podien haver conegut a Tortosa, procedents d'altres indrets de la seva àrea d'influència (aragoneses o valencianes). Una tercera part de les esposes eren de la regió de Barcelona, especialment la capital o viles immediates, també cal considerar a altres immigrants que seguien el mateix periple vers la ciutat. Les dones camp-tarragonines solament són dues (Reus i Tarragona), de la demarcació de Lleida tres (l'Urgell, la Noguera i el Pallars) i de la de Girona una (l'Empordà). De fora la Península Ibèrica hi ha una menorquina, una cubana i una francesa.

Naturalasa de les mullers dels immigrants ebrencs a Sant Gervasi (1895)

Catalunya (47)

Terres de l'Ebre (23)

La Terra Alta (2)

-Batea: 1

-Horta de Sant Joan: 1

La Ribera d'Ebre (1)

-Ascó: 1

El Baix Ebre (15)

-Benifallet: 1

-Masdenverge: 4

-El Perelló: 1

-Roquetes: 2

-Tivenys: 1

-Tortosa: 6

El Montsià (5)

-Amposta: 1

-Freginals: 1

-Santa Bàrbara: 1

-Ulldecona: 2

El Camp de Tarragona (2)

-Reus: 1

-Tarragona: 1

La Conca de Barberà (1)

-Savallà del Comtat: 1

*Terres de Barcelona (17)**El Pla de Barcelona (13)*

-Barcelona: 7

-Gràcia: 2

-Hostafrancs: 1

-Sant Gervasi: 3

Osona (1)

-Sant Martí de Torelló: 1

El Penedès (2)

-Vilafranca del Penedès: 1

-Vilanova i la Geltrú: 1

El Vallès (1)

-Sant Cugat del Vallès: 1

La Plana de Lleida i el Pirineu (3)

-Ciutadilla: 1

Camarassa: 1

-Peramea: 1

Terres de Girona (1)

-Torroella de Montgrí: 1

Fora de Catalunya (8)

Aragó (2)

-Osca: 1

-Vall-de-roures: 1

El País Valencià (3)

-Castelló de la Plana: 2

-Vall d'Uixó: 1

Illes Balears (1)

-Maó: 1

Amèrica (1)

-Cuba: 1

França (1)

Total: 55

Prop de la meitat (47%) de les ebrenques que trobem casades a Sant Gervasi, ho estan amb homes del seu territori de naixement, la segona àrea és la de Barcelona, que s'aproxima a una quarta part (22%). A través de la premsa llegim que en moments anteriors ja hi havia hagut moviments migratoris vers la ciutat comtal, alguns d'ells de caràcter temporal: "Es tal la miseria que por la pertinaz sequía experimentan los pueblos de la costa compendrida

entre Castellón y el Ebro que se estan preparando verdaderas caravanas de jornaleros emigrantes, unos en busca de trabajo a Barcelona y Valencia, y otros armados de hoz, para subir al Alto Aragón y Castillas con motivo de la siega" (DT, 4 de maig de 1878). Sant Gervasi no sempre esdevindrà la residència definitiva, podien emigrar a altres viles de la demarcació, fossin properes (en el mateix Pla o al Vallès, més llunyanes o simplement retornar a casa. Una mostra la tenim amb Josepa Carles, d'Amposta, casada amb un jornalер cerverí, (amb un fill barceloní nat el 1871), arribats a Sant Gervasi el 1883, que anys més tard (1896) s'empadronen a Tortosa; l'esparter Josep Querol, de Bot, emparellat a Barcelona, que el 1897 decideixen canviar el domicili a Sabadell o el pagès Miquel Pinyol, d'Ascó que el 1897 emprèn viatge cap a Maó, vila de la seva dona. Els esposos aragonesos i valencians els podrien haver conegut a Tortosa o altres llocs i d'allà s'haurien traslladat a Sant Gervasi. La mobilitat d'algunes professions afavoria la itinerància, com és el cas del consort de Bonaventura Amorós, de Móra la Nova, que era metge (tenien un fill nat a Cambrils); de Càndida Feireu, de Riba-roja, casada amb un paleta (amb una filla a Reus); d'Agustina Claramunt, d'Alfara de Carles, casada amb un castellanenc del mateix ofici, (amb una filla nascuda a Esparreguera); de Victòria Bonic, casada amb un mestre de Madrid o de Rita Querol, casada amb un militar de Màlaga. Els treballadors a jornal també es desplaçaven amb facilitat a la recerca de feina.

Naturalesa dels esposos de les immigrants ebrenques a Sant Gervasi (1895)

Catalunya (42)

Terres de l'Ebre (23)

La Terra Alta (2)

-Batea: 1

-La Pobla de Massaluca: 1

La Ribera d'Ebre (1)

-Ascó: 1

El Baix Ebre (15)

-Campredó: 1

-Masdenverge: 4

-El Perelló: 1

-Roquetes: 2

-Tivenys: 1

-Tortosa: 6

El Montsià (5)

- Alcanar: 1
- Freginals: 1
- Ulldecona: 3

El Camp de Tarragona (4)

- El Pont d'Armentera: 1
- Pratdip: 2
- Valls: 1

La Conca de Barberà (1)

- Sarral: 1

La Plana de Lleida (2)

- Bellpuig d'Urgell: 1
- Cervera: 1

*Terres de Barcelona (11)**El Pla de Barcelona (8)*

- Barcelona: 5
- Sant Gervasi: 1
- Gràcia: 2

El Vallès (1)

- La Garriga: 1

Osona (2)

- Manresa: 1
- Santa Eulàlia de Puigoriol: 1

Terres de Girona (1)

- Mieres: 1

*Fora de Catalunya (7)**Aragó (1)*

- Mequinença: 1

País Valencià i Múrcia (4)

- Castelló de la Plana: 2
- Vinarós: 1
- Múrcia: 1

Castella (1)

- Madrid: 1

Andalusia (1)

- Màlaga: 1

Total: 49

La procedència de les esposes dels prioratins acostuma a ser de la rodalia (62,5% de la mateixa comarca), són parelles que emigren conjuntament, algunes abans havien residit a Falset, la resta troben les seves mullers en el periple laboral.

*Naturalesa de les mullers dels immigrants prioratins a Sant Gervasi (1895)**El Priorat (10)*

- Cornudella del Montsant: 5
- El Lloar: 2
- El Molar: 1
- Porrera: 1
- La Vilella Alta: 1

Terres de l'Ebre (1)

- Garcia: 1

Regió de Barcelona (2)

- Sant Genís dels Agudells: 1
- Igualada: 1

Terres de Ponent (1)

- Lleida: 1

Terres de Girona (1)

- Banyoles: 1

Illes Balears (1)

- Ciutat de Palma: 1

Total: 16

La singularitat de les prioratines en marxar casades, fa que els seus esposos tinguin oficis relacionats amb l'economia d'origen, com és el conreu de la terra (un pagès del Lloar i un altre del Molar) o la reconversió en la jardineria (un jardiner de Cornudella del Montsant), o bé mantinguin les existents (un propietari i un comerciant també de Cornudella), en altres casos la integració es fa com a simple jornalier (de Cornudella, del Mas-roig i de

Dones carregant aigua a Flix, 1930. Foto Antoni Gallardo Garriga (Centre Excursionista de Catalunya).

Torroja del Priorat) o de simple porter d'un edifici (de Gratallops), fet que els facilitava l'habitatge. Els marits forans també podien ser sense formació (un peó de Figueres, un jornalier de Terol i un jardiner de Sant Martí Sarroca), a més d'algun artesà (un fuster d'Arenys de Mar).

Naturalesa dels marits de les immigrants prioratines a Sant Gervasi (1895)

El Priorat (10)

- Cornudella del Montsant: 4
- Gratallops: 1
- El Lloar: 1
- El Mas-roig: 1
- El Molar: 1
- Porrera: 1
- Torroja del Priorat: 1

Regió de Barcelona (4)

- Arenys de Mar: 1
- Barcelona: 1
- Igualada: 1
- Sant Martí Sarroca: 1

Terres de Girona (1)

- Figueres: 1

Aragó (1)

- Terol: 1
- Total: 16

L'estructura laboral

Distribució professional dels immigrants ebrencs i prioratins a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

La integració laboral dels immigrants no es fa dins l'agricultura, sector que únicament ocupa un reduït 4,7%, on hi figuren tres camperols, dos del Priorat (el Lloar i el Molar), un mosso tortosí i dos jardiniers (un ebrenç i un del Montsant). El sector secundari és el més nombrós (50,1%), on hi destaquen els jornaliers, dels quals quaranta són de les Terres de l'Ebre i onze prioratins. Es tracta de mà d'obra no qualificada que treballaria en la indústria, si bé no podem descartar que algun ho fes en la pagesia. L'artesanat és un altre grup abundant amb una gran diversitat de menestrals, dels que tenen com a matèria prima l'espart, hi consta un esparter de Bot i una espartenyera de Gratallops; dins la fusta hi ha dos ebenistes (La Sènia i Ulldecona), un constructor de carros del Perelló, dos fusters (Amposta i Sant Carles de la Ràpita) i un tallista de Tortosa; en el

metall un serraller (la Galera); en la pell un sabater (El Perelló); en la construcció un contratista (Garcia), dos paletes (Ascó i Móra d'Ebre) i un pintor (Mas de Barberans). El sector terciari (44,5%), era el més fàcil d'absorbir en la destinació, en l'ensenyament hi trobem a sis dones que exercien de mestres en escoles del municipi (tres de Tortosa, una de Santa Bàrbara, una del Godall i una del Mas-roig); en la sanitat un farmacèutic d'Ulldecona i un estudiant de farmàcia tortosí; en el comerç hi ha quatre comerciants (Cornudella, el Pinell, Bot i Tortosa), quatre forners (dos de Tortosa, un de Masdenverge i un d'Ulldecona), quatre dependents (un del Pradell, un de Masdenverge i dos d'Ulldecona); en el transport a un carreter del Perelló, un cotxer d'Arnes i un mariner de Tortosa; en la restauració un cuiner d'Ulldecona i dos taverners (El Lloar i Masdenverge); en el servei domèstic cal fer esment de dues mainaderes (La Fatarella i el Godall), onze minyones (tres d'Ulldecona, dues d'Arnes, dues de la Figuera i una de Cabacers, Gratallops, Flix i Tortosa), una portera de Tortosa i un porter de Gratallops; en l'higiene un barber de Masdenverge i un bugader tortosí; de religioses n'hi ha tres (Paüls, Santa Bàrbara i Tortosa); dins el grup de rendistes hi apareixen quatre propietaris (Corbera d'Ebre, la Fatarella, Cornudella del Montsant i el Lloar), segurament afectats per la tercera Guerra Carlina; dins de l'exèrcit un militar d'Ulldecona i un soldat de Tortosa, destinat a Cuba; en la seguretat pública un mosso d'esquadra de Cornudella del Montsant.

Sector Primari (6)

- Pagès: 3
- Mosso pagès: 1
- Jardiner: 2

Sector Secundari (65)

Artesanat

- Espart
- Esparter: 1
- Espardenyera: 1

Fusta

- Constructor de carros: 1
- Ebenista: 2
- Fuster: 2
- Tallista: 1

Metall

- Serraller: 1

Pell

- Sabater: 1

Construcció

- Contratista: 1

- Paleta: 2
- Pintor: 1
- Indústria*
- Jornaler: 51

*Sector Terciari (57)**Ensenyament*

- Mestra: 6

Sanitat

- Farmacèutic: 1
- Estudiant de farmàcia: 1

Comerç

- Botiguer/ comerciant: 4

- Carboner: 1

- Dependent/a: 4

- Forner: 4

Transport

- Carreter: 1

- Cotxer: 1

- Mariner: 1

Hostaleria

- Cuiner: 1

- Taverner: 2

Servei domèstic

- Mainadera: 2

- Minyona: 11

- Porter/a: 2

Higiene

- Barber: 1

- Bugader: 1

Rendistes

- Propietari/a: 4

Religioses

- Monja: 3

Seguretat i exèrcit

- Militar: 1

- Soldat: 1

- Mosso d'Esquadra: 1

Altres

- Empleat: 3

Total: 128

Les dedicacions dels esposos de les immigrants principalment giren entorn el sector secundari (62,3%), sobretot jornalers, és a dir mà d'obra no especialitzada, molts d'ells també immigrants, sigui del mateix territori de procedència o també nous, sense oblidar la construcció (tres paletes i dos peons), la fusta (dos fusters i un tallista) o la pell (un sabater). El sector terciari ocupa a un 27,9% dels cònjuges, amb un ample ventall d'activitats en el comerç, transport, sanitat, higiene,

administració pública, exèrcit i rendistes. A causa del darrer conflicte carlí és possible que alguns propietaris optessin per canviar el lloc de residència, altres ocupacions comportaven per si mateixes una obligada itinerància, com en el cas dels mestres, metges, militars, empleats, o bé els hi era més fàcil el moviment pel territori (carreters i cotxers). El desenvolupament de la xarxa ferroviària facilitava els desplaçaments dins i fora del Principat.

*Distribució professional dels esposos de les immigrants ebrenques i prioratines a Sant Gervasi de Cassoles (1895)**Sector Primari (6)*

- Pagès: 3

- Jardiner: 2

- Vaquer: 1

Sector Secundari (38)

- Jornaler: 29

- Paleta: 3

- Peó: 2

- Fuster: 2

- Tallista: 1

- Sabater: 1

Sector Terciari (9)

- Comerç: 2

- Carboner: 1

- Carreter: 1

- Cotxer: 1

- Porter: 2

- Empleat: 1

- Propietari: 3

- Metge: 1

- Militar: 2

- Mestre: 1

- Barber: 2

Total: 61

L'ocupació dels fills seguirà la tendència dels seus pares amb algunes diferències, en primer lloc no hi ha pagesos i el sector secundari té una major representativitat (73,5%), especialment els jornalers i artesans (construcció, metall, fusta i pell), continuen el sector serveis (26,5%), amb joves dedicats al comerç, la impremta, la comptabilitat i un que fa el servei militar obligatori a Cuba. Convé remarcar que una part important dels immigrants arriben en el darrer desenni i encara tenen els fills petits, en edat no laboral, a més cal recordar que en les noies poques vegades hi consta la dedicació.

Distribució professional dels fills dels immigrants ebrencs i prioratins a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

Sector Secundari (25)

- Jornaler: 18
- Guixaire: 1
- Ferrer: 1
- Fuster: 1
- Sabater: 1
- Paleta: 1
- pintor: 1
- Serraller: 1

Sector Terciari (9)

- Cotxer: 1
- Dependent de comerç: 3
- Forner: 1
- Caixista: 1
- Impressor: 1
- Escrivent: 1
- Soldat: 1
- Total: 34

Notes

- 1.-Josep M. Grau Pujol, "Immigració del Camp de Tarragona a Sant Gervasi de Cassoles (1895)", *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, (Alcover), 125, (2018), p. 59-111.
- 2.-Josep M. Grau Pujol-Armand Grau Puig, "Immigració de la Conca de Barberà i les Muntanyes de Prades a Sant Gervasi de Cassoles (1895)", *Aplec de Treballs*, (Montblanc), 37 (2019), p. 221-245.
- 3.-"Migracions i cicle familiar a Sabadell al segle XIX", *Arraona* (Sabadell), 5 (1989), p. 9.
- 4.-*Canvi demogràfic al municipi de Tortosa:1860-1991*, Tortosa, 1995, p. 11.
- 5.-Baila Pallarès, *op. cit.* p. 69.
- 6.-Baila Pallarès, *op. cit.* p. 12-13.
- 7.-Sobre l'evolució de la natalitat, mortalitat i creixement vegetatiu al Baix Ebre, us remetem a l'estudi d'Emeteri Fabregat Galcerà, "Bateigs, enterraments i creixement demogràfic al Baix Ebre i Montsià als segles XVIII i XIX", *Recerca*, (Tortosa), 8 (2005), p. 15-68. El mateix Emeteri juntament amb Joan-Hilari Muñoz, han publicat el llibre *L'epidèmia del còlera del 1885 a Roquetes: un exemple de mortalitat catastròfica*, Tortosa, 1996.
- 8.-Emeteri Fabregat, *De la sal a l'arròs. La colonització del delta de l'Ebre*, Tesi doctoral, UAB, Bellaterra, 2011, p. 231.
- 9.-Baila Pallarès, *op. cit.* p. 14.
- 10.-Emili Lorente Roselló, "El municipi de Tortosa l'any 1875. Propietat immobiliària i activitat econòmica", *Recerca* (Tortosa), 12 (2008), p. 295-346.
- 11.-Pascual Ortega Pérez, "La evolución de la mortalidad y de sus causas durante el s. XIX: el caso de Miravet (Ribera d'Ebre)", *Quaderns d'Història Tarraconense* (Tarragona), 8 (1989), p. 95-119.
- 12.-Emeteri Fabregat, *De la sal a l'arròs. La colonització del delta de l'Ebre*, *op. cit.* p. 234.
- 13.-Màrius López Alemany, "l'epidèmia de còlera dels anys 1884 al 86 i la seva incidència a la ciutat d'Amposta", *Gimbernat* (Barcelona), 3 (1985), p. 235-51 i del mateix autor "les malalties infeccioses a Amposta en els anys 1873 a 1936", *Ramàs* (Amposta), 4 (1998), p. 39-65.
- 14.-Josep Iglésies Fort, *Les minves dels cultius i de la població a la comarca del Priorat*, Barcelona, 1975.
- 15.-Alba Santos Cabré, analitza la demografia de Bellmunt, Capçanes, Falset, Gratallops i Torroja en els articles "Població i fil·loxera al Priorat", *Violí* (Falset), (2013), p. 4-7 i "Evolució demogràfica i fil·loxera al Priorat,1880-1950", *Jornades d'Estudi de la vinya a la fassina. Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya*, l'Espluga de Francolí, 2013, 15 p. disponible al web de tinet: <https://webfacil.tinet.cat/delavinyaalafassina/175700>. Altres estudis indispensables són els realitzats per Xavier Roigé.
- 16.-Per una visió de la comarca recomanem el treball de Francesc-Xavier Belvis-Josep Joan Grau, "Notes per a una història econòmica de la Terra Alta al segle XIX: 1787-1920", *Segones Jornades d'Estudi a la Terra Alta*, Batea, 1998, p. 243-278.
- 17.-Sobre les calamitats metereològiques us remetem a la monografia de Ramon Miravall, *Flagells naturals sobre Tortosa. Riudades, gelades, aiguats, sequeres, ventades i terratrèmols*, Barcelona, 1997.
- 18.-Enriqueta Camps, "La formació de la primera Manchester catalana", *Recerques* (Barcelona), 47-48 (2003-4), p. 98-99.
- 19.-Camps, "Migracions i cicle i cicle familiar a Sabadell al segle XIX", *Arraona* (Sabadell), p. 17.
- 20.-Repercussions de la industrialització en les pautes de fecunditat i nupcialitat. Sabadell al segle XIX", *Arraona* (Sabadell), 11 (1992), p. 44.
- 21.-Enriqueta Camps, "La formació de la primera Manchester catalana", *op. cit.* p. 98.

Apèndix documental

1. Immigrants de les terres de l'Ebre a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

Terres de l'Ebre

Terra Alta

Arnes

- Anastasi Arrufat Segura, jornaler, ea. 67 (1895), la seva esposa és de Vall-de-roures (Matarranya).
- Josep Arrufat Samper, cotxer, ea. 30 (1895), fill de l'anterior, (en primeres núpcies) amb ells hi conviuen cinc fills entre 1-7 anys, fruit d'un segon matrimoni).
- Magdalena Samper Ferrer, ea. 34 (1896), viu amb una filla nascuda a Barcelona, de 8 a.
- Joana Valero, minyona, ea. 15 (1890), treballa a casa d'un empleat de Burgos.
- Encarnació Vilagrassa, s. minyona, ea. 31 (1893), és a casa d'una vídua de Barcelona.

Batea

- Miquel Altés Llop, jornaler, ea. 27 (1894).
- Josepa Balaguer Pinyol, ea. 22 (1894), muller de l'anterior, a Sant Gervasi tenen una filla de set mesos.
- Josepa Llaveria Sunyer, v. ea. 58 (1877), habita a casa d'un sabater casat de Gràcia.
- Càndida Ramos Carles, s. ea. 42 (1886), viu sola.
- Antònia Santpere Antés, ea. 39 (1890), casada amb un jornaler de Mequinensa (Aragó), que morirà el 1900, tenen 3 fills a Sant Gervasi (entre 4 i 17 a.).

Bot

- Josep Querol Martí, esparter ("esterero"), ea. 33 (1890), la seva muller és de Barcelona, el 1897 marxen a Sabadell.
- Maria Anna Querol Martí, n. 1853, ea. 20 (1873), casada amb un pagès de Barcelona, (Josep Amat Perrot), a Sant Gervasi tenen dos fills, un de 18, jornaler i un altre de 9.

Corbera d'Ebre

- Maria Cinta, v. ea. 63 a. (1892), propietària.
- Teresa Cosó Boisan, ea. 32 (1892), c. neboda de l'anterior.

La Fatarella

- Rosa Cervelló Llop, pròpietària, s. ea. 29 (1880), amb ella hi conviu un nebot caixista de 30 a. nat a Gràcia.
- Maria Pérez Pasqual, mainadera, ea. 13 (1893), serveix a casa d'un industrial de Canet de Mar, juntament amb altres domèstiques.
- Rita Querol Martí, n. 1855, ea. 39 (1894), casada amb un militar de Màlaga, tenen una filla nascuda a Barcelona (1879).
- Francesca Sunyer Joana, ea. 22 (1867), casada a Gràcia, amb el matrimoni hi conviu una filla vídua, de 32 a. nascuda a Gràcia.

Gandesa

- Magdalena Sabater Manyà, ea. 33 (1887), casada amb un jornaler de Mieres (la Garrotxa), tenen dos fills jornalers entre 14 i 19, un nat a Barcelona i l'altre a Gràcia) i altres dos a Sant Gervasi (entre 3 i 7 a.).

Horta de Sant Joan

- Teresa Cortès, ea. 20 (1877), casada amb un cotxer de la Garriga.
- Antònia Cortès Serrets, ea. 6 (1893), neboda de l'anterior.

Pinell de Brai

- Josep Tarragó Domènec, del comerç, ea. 60 (1893), conviu amb un fill nat a Molins de Rei i la jove, nascuda a Tarragona, el primer mor el 1898.

La Pobla de Massaluca

- Ramon Sunyer Gavalrà, jornaler, ea. 20 (1885), la seva muller és d'Horta de Sant Joan, Teresa Sampere Alcoberro, ea. 15 (1885), s. f.

Ribera d'Ebre

Ascó

- Marià Montornés Serra, jornaler, ea. 28 (1890).
- Carme Serra Ferrer, muller de l'anterior, ea. 29 (1890), sense fills.
- Miquel Pinyol Jordà, pagès, n. 1837, ea. la seva muller és de Maó (Martina Adelina), el 1897 es traslladen a Maó (Menorca).
- Ramon Pros Bechia, jornaler, ea. 42 (1865), la seva muller és de Sant Cugat del Vallès.
- Josepa Pros Radua, arribada el 1865.
- Josep Pros Borrell, paleta, ea. 16 (1865), la seva dona és de Vilanova i la Geltrú.

Flix

- Paulina Castellví Pallejà, minyona, ea. 40 (1893), treballa a casa d'un propietari de Barcelona en companyia d'una altra criada, de Talarn, de 20 a.

Garcia

- Rosa Domènec Argelaguer, ea. 26, mor el 1897, casada amb un sabater de Barcelona, tenen una filla a Sant Gervasi (1895), s. f. Amb ells hi conviu el sogre i pare respectiu, un jornaler barceloní.
- Francesc Voltes Baget, contratista, ea. 38 (1890), la seva muller és de Sant Martí de Torelló, tenen una minyona d'Espolla.

Móra d'Ebre

- Josep Algueró Bru, paleta, n. 1861, ea. 33 (1894), casat amb una teixidora de Savallà del Comtat, Carme Llobera Ferrer, ea. 33 (1894), tenen dos fills nats a Gràcia (1881-83).
- Joan Algueró Bru, carboner, ea. 32 (1882), la seva esposa és d'Osca (arribada el 1879).
- Concepció Costa Llaveria, v. ea. 38 (1875), conviu amb un fill guixaire, de vint a. nat a Sant Gervasi.

- Rosalia Vandellòs Soler, v. ea. 30 (1861).

Móra la Nova

- Bonaventura Amorós Moliner, ea. 30 (1877), casada amb un metge de Barcelona, tenen un fill nascut a Cambrils, Josep Belart Amorós, ea. 5 (1877), a Barcelona tenen un altre fill de 20 a. dedicat al comerç.

Móra (?)

- Enric Cavaller Soler, taverner, s. ea. 16 (1895).
- Riba-roja d'Ebre
- Josep Faireu Andreu, jardiner, ea. 28 (1895), treballa a casa d'una propietària de Barcelona, la muller del primer és de Reus, Josepa Soler Grau, ea. 26 (1895), solament feia sis mesos de la seva arribada.
- Càndida Feireu Andreu, ea. 21 (1887), casada amb un paleta del Pont d'Armentera (Josep Mestres Copons), tenen una filla nascuda a Reus (Carme Mestres Feireu), ea. 0 (1887) i dues filles a Sant Gervasi (entre 1-4 anys).
- Rosa Faireu Andreu, ea. 33 (1890), casada amb un jornaler de Barcelona, en aquesta ciutat tenen dos fills (entre 7-9 a.).

Ginestar

- Josepa Guasc Calero, n. 1841, ea. 34 (1875), casada amb un propietari de Santa Eulàlia de Puigoriol (Osona), s. f. mantenen a dues minyones.

Tivissa

- Jaume Domènec Barceló, jornaler, nat al nucli de Llaberia, ea. 52 (1891).
- Josepa Sedó, ea. 15 (1891), conviu amb l'anterior.

Vinebre

- Ferran d'Ossó Català, n. 1826, ea. 61, mor el 1896, casat amb una propietària de Barcelona (Mercè Colell Vidal), tenen una minyona de Vilagrassa (L'Urgell).

Baix Ebre

Alfara de Carles

-Agustina Claramunt Rams, ea. 17 (1875), casada amb un paleta de Castelló de la Plana arribat el 1883. Tenen dos fills a Esparraguera (13-14 a.) i dos més a Sant Gervasi (5-7 a.).

Paüls

-Antònia Domènec, religiosa, s. n. 1840, tenia 55 a.

El Perelló

-Josep Cabòria Margalef, carreter, ea. 42 (1881).

-Matilde Farnós Brull, ea. 32 (1881), muller de l'anterior, tenen tres fills nats al Perelló, Benvinguda, ea. 9, Carles, jornaler, ea. 8 i Enric, sabater, ea. 2, arriben plegats. A Sant Gervasi hi neixen altres dos fills, Marià, ferrer de 13 a. i Josepa, de 10 a.

Roquetes

-Antoni Giménez Carceller, jornaler, n. 1837, ea. 61 (1894).

-Rosa Ferrando, ea. 54 (1894), muller de l'anterior.

-Domènec Jiménez Ferrando, jornaler, casat a Barcelona (Teresa Pàmies), tenen tres fills nats a Gràcia (1891-1895).

-Victòria Tafalla Balada, n. 1873, tenia 22 a.

-Joan Vaquer, jornaler, n. 1849, ea. 39 (1888).

-Caterina Chevarria Talarn, n. 1854, ea. 34 (1888), muller de l'anterior, a Roquetes tenen 2 fills: Josep, jornaler, n. 1873, ea. 15, mort el 1897 i Francesc, jornaler, n. 1877, ea. 11, mort el 1898, arriben plegats.

Tivenys

-Joan Badia Estupinyà, jornaler, ea. 45 (1892).

-Maria Paió, ea. 42 (1892), muller de l'anterior, a Tivenys hi neix una filla, Maria, ea. 20 (1892) i a Sant Martí Sarroca dos fills (nats entre 1880-89), el gran és impressor.

Tortosa

-Josepa Aguiló Masdeu, v. ea. 56 (1891).

-Jacinta Curto Aguiló, s. ea. 36 a. (1891), filla de l'anterior.

-Domènec Aixemeno Alió, estudiant de farmàcia, ea. 26 (1895).

-Jacint Balaguer Bros, empleat, ea. 59 (1892).

-Teresa Nicolau, ea. 50 (1892), muller de l'anterior.

-Francesc Barberà Muntanya, jornaler, ea. 36 (1893), la seva esposa és de Vilafranca del Penedès, tenen un fill de 8 a. nat a Barcelona i un altre d'un any a Gràcia.

-Dolors Benet Pinyol, s. n. 1859, ea. 33 (1892), treballa al col·legi del carrer Ganduxer.

-Victòria Bonic Grau, ea. 38 (1898), casada amb un mestre de Madrid, tenen una filla nascuda a les Corts (1894), amb ells hi conviu un fillastre barceloní (n. 1887).

-M. Anna Burdui Bertran, ea. 52 (1885), el seu marit és de Pratdip, arriben junts.

-Vicenta Cabanes, ea. 20 (1891), casada amb un vaquer de Manresa, tenen dos fills nats a Sant Gervasi (entre 1-2 a.).

-Josep Colomer, mosso pagès, ea. 31 (1894).

-Joan Comells Huertas, n. 1836, ea. 42 (1878), bugader, ("*lavadero*"), la seva muller és de Ciutadilla, (Francesca Ermengol Corbella), bugadera, s. f.

-M. Anna Duran, fa de portera, ea. 52, (1885), casada amb Josep Vidal Sabater, porter, de Pratdip, n. 1812, ea. 66 (1885). Habiten en una torre de la carretera de Sarrià.

-Roser Elies, mestra, s. n. 1849, ea. 46 (1892), treballa al Col·legi del carrer Ganduxer.

-Teresa Espasa Rico, v. ea. 47 (1887), conviu amb dos fills nats a la Galera: Emili Papasseit Espasa, serraller, ea. 12 (1887) i Palmira P. E. ea. 17 (1895).

-Frederic Garcia Barrera, mariner, tenia 58 a. casat a Barcelona, el 1898 marxa a Cuba.

-Francesc Gimeno Arasa, jornaler, ea. 34 (1892), la seva muller és de Torroella de Montgrí, tenen dos fills nats a Sant Gervasi (188-1890).

-Domènec Gimeno Gimeno, v. jornaler, ea. 36 (1892).

-Joaquim Gimeno Gimeno, constructor de carros, ea. 23 (1892), germà de l'anterior, amb el qual conviu.

-Josepa Gisbert Arandi, v. n. 1814, ea. 73 (1887), viu sola.

-Emília Granés Vila, casada amb un catedràtic, mantenen una minyona de Blanes.

-Lluïsa Grego Bonet, mestra, s. ea. 36 (1886), treballa al Col·legi del carrer Ganduxer.

-Francesc Grinyó Domingo, jornalier, ea. 24 (1893), la seva esposa és de Sant Gervasi.

-Antoni Leches González, empleat, ea. 28 (1891), la seva esposa és de Cuba.

-Josep Lleixa Estopinyà, jornalier, n. 1837, ea. 53 (1890).

-Teresa Ribera, n. 1844, ea. 46 (1890), muller de l'anterior, tenen dos fills tortosins, Francesc, jornalier, ea. 22 i Teresa, ea.18, arriben plegats. El 1899 consta que el Francesc és pintor i està casat amb Josepa Francolí, d'esparraguera.

-Manuel Monlleó Pedret, jornalier, ea. 23 (1894), la seva esposa és de Tarragona, Josepa Bas Trilles, ea. 22 (1894).

-Jerònima Pedret Martínez, v. ea. 65 (1894), mare de l'anterior cap de casa.

-Manuel Papasseit, forner, ea. 27 (1884), la seva muller és francesa, tenen un fill de 6 a. nat a Sant Gervasi.

-Francesc Pastor Gil, jornalier, ea. 29 (1894).

-Rosa Panisello Duran, ea. 31(1894), muller de l'anterior, tenen dues filles nascudes a Hostafrancs (entre 3-5 a.).

-Vicenta Pla Catxot, v. minyona, ea. 30 (1883), treballa per una propietària de Barcelona.

-Francesc Ribera Arasa, jornalier, n. 1859, ea. 34 (1893).

-Rosa Cardona, n. 1869, ea. 24 (1893), muller de l'anterior, a Sant Gervasi tenen un fill d'un any (Francesc).

-Anna Roig Montserrat, ea. 25 (1889), casada amb un comerciant de Barcelona, tenen tres fills, un de 9 a. nat a Barcelona, un de 6 a. nat a Gràcia i un altre de 4 a. nat a Sant Gervasi (mort el 1896).

-Ramon Roqueta Estrampes, tallista, ea. 21 (1863), la seva esposa és d'Amposta, Maria González Cavaller, ea. 9 (1855).

-Asunción Sánchez González, n. 1875, ea. 16 (1891), conviu amb la seva mare, (vídua de Saragossa) i una germana nascuda a Algecires (Andalusia).

-Ramon Serra Navarro, forner, ea. 21 (1893), la seva esposa és de Sant Gervasi.

-Josefina Sol Buera, religiosa, tenia 44 a.

-Jacinta Subirats Carranza, v. ea. 43 (1893).

-Joan Vaquer Sales, ea. 27 (1893), la seva muller és de Peramea (El Pallars Sobirà), tenen un fill de 3 a. nat a Gràcia.

-Rafael Vaquer Sales, soldat, ea. 21 (1894), està destinat a Cuba.

-Josep Vaquer, jornalier, ea. 54 (1893), la seva esposa també és de Tortosa, Vicenta Sales Roda, ea. 53 (1893), són els pares de l'anterior.

-Ramon Verge Pedrell, botiguer, n. 1860, ea. 32 (1891), la seva muller és de Barcelona (Rosa Rocamora), el 1896 marxen a la darrera ciutat.

Campredó

-Joan Martí Bel, jornalier, n. 1850, ea. 41 (1891), la seva muller és de Masdenverge, Miquela Miró, n. 1869, ea. 42 (1891), tenen dos fills nats a Masdenverge, Mercè, n. 1890, ea. 0 (1891) i Salvador, ea. 1 (1891).

Xerta

-Antònia Falcó Fabra, ea. 16 (1891), casada amb Francesc Gibergans Bover, de Valls, n. 1871, ea. ea. 20 (1891).

-Salvador Torres Gavaldà, ea. 22, la seva muller és de Sant Gervasi, ell mor el 1897.

El Montsià

Alcanar

-Joan Bielza Sorolla, jornaler, ea. 35 (1885), tenia 36 a. la seva muller és de la Vall d'Uixó, tenen un fill a Gràcia de 6 a. i un altre a Barcelona, d'un any.

-Josepa Pasqual Sancho, ea. 30 (1885), casada amb un jornaler de Múrcia, tenen dues filles a Barcelona (entre 12-21).

-Agustí Sancho Gil, jornaler, n. 1850, ea. 37 (1888), la seva muller és de Masdenverge, Teresa Guimerà Farnós, jornalera, n. 1852, ea. 40 (1888). Tenen tres fills nats a Masdenverge: Agustí Sancho Guimerà, forner, s. n. 1873, ea. 15 (1888), Joan Sancho Guimerà, jornaler, ea. 10 (1888) i Tomàs, ea. 8 (1888), un quart fill de 5 a. neix a Sant Gervasi.

Amposta

-Josepa Carles Curto, n. 1843, ea. 37 (1883), casada amb un jornaler de Cervera, el seu primer fill, neix a Barcelona (1871), el 1896 marxen a Tortosa.

-Bartomeu Homedes Garcia, fuster, v. ea. 30 (1850), conviu amb una filla ampostina, Concepció Homedes Rosés, de 37 a. i dos fills nats a Sant Gervasi (Josep, fuster, de 33 a. i Joaquina, de 35 a.).

-Agustina Vázquez Curto, casada amb un barber de Bellpuig d'Urgell, (Josep Batlle), arriben el 1881, el seu primer fill a Sant Gervasi, neix el 1886.

Freginals

-Mateu Tomàs, ea. 36 (1894), la seva muller és de Masdenverge, Josepa Garcia Sabater, ea. 37 (1894), tenen un fill, Josep, de 7 a. nat a Masdenverge.

El Godall

-Teresa Blanc Bretó, mestra, n. 1854, ea. 41 (1895), al Col·legi del carrer Ganduxer.

-Àngela Palos Lázaro, mainadera, s. ea. 24 (1895), treballa a casa d'un metge de Lleó, en companyia d'una minyona de Reus.

-Josepa Solà Albiol, v. "recogida", ea. 54 (1894), viu a casa d'una propietària s. de Talarn.

Mas de Barberans

-Enric Querol Alfara, pintor, ea. 25 (1892), la seva muller és de Castelló de la Plana, el seu primer fill neix a Sant Gervasi (1894).

Masdenverge

-Francesc Barberà Roig, jornaler, n. 1854, ea. 31 (1885), la seva dona és de Tortosa, Feliciano Calafell Garriga, ea. 24 (1885), tenen una filla de deu anys nascuda a Sant Martí de Provençals i dos fills a Sant Gervasi (4 i 8 a.).

-Antònia Bel Valldeperes, v. ea. 43 (1889), conviu amb un fill (Joaquim), nat a Masdenverge, ea. 2 (1889).

-Josepa Bel Valldeperes, s. ea. 20 (1889), germana de l'anterior.

-Antònia Garcia Montaner, ea. 48 (1887), conviu amb tres fills nats a Amposta, Dolors Múria Garcia, ea. 17 (1887), Josep M. G. jornaler, ea. 15 (1887) i Francesca, ea. 22 (1887).

-Manuel Roiget Ferrer, jornaler, ea. 41 (1878), mor el 1897, la seva muller és de Santa Bàrbara, Agustina Roig Granell, ea. 50 (1878). Tenen dos fills a Santa Bàrbara, una filla nascuda a Gràcia de 18 a. i dos fills a Sarrià (entre 7-9 a.)

-Francesc Roiget Roig, s. dependent de comerç, ea. 5 (1878), fill del matrimoni anterior.

-Concepció Roiget Roig, s. ea. 0 (1880), germana de l'anterior.

-Miquel Roiget Ferreres, barber, ea. 35 (1888), la seva muller és de Benifallet, Francesca Melic Martí, ea. 34 (1888), a Barcelona tenen dos fills (12 i 14 a.).

-Tomàs Roiget Rocamora, jornaler, ea. 37 (1890).

-Josepa Miró Pin, ea. 38 (1890), muller de l'anterior, a Masdenverge hi tenen una filla, Josepa, ea. 7 (1890).

-Josep Roiget Roig, taverner, n. 1870, ea. 8 (1878).

-Miquel Massaguer Ferrer, jornaler, ea. 30 (1893), la seva muller és de Barcelona.

Sant Carles de la Ràpida

-Jacinta Duatis Bailes, tenia 28 a. casada amb un peó de Gràcia, conviu amb la seva mare nascuda a Alcanar, M. Anna Bailes Bonet, ea. 62 (1895).

Santa Bàrbara

-Maria Balaguer Farnós, ea. 25 (1889), casada amb un jornaler de Castelló de la Plana.

-Teresa Pla Casador, mestra, n. 1852, ea. 37 (1889), al Col·legi del carrer Ganduxer.

-Vicenta Ros Martí, religiosa, n. 1843, ea. 50 (1893), al convent del Passeig de Sant Gervasi.

-Josep Cugat Miró, fuster, ea. 29 (1893), la seva esposa és de Camarassa, tenen un fill d'un any a Sant Gervasi.

Ulldecona

-Joana Bel Bel, ea. 50 (1887), casada amb un jornaler de Vinarós, tenen un fill s. jornaler de 21 a. nat a Barcelona.

-Josepa Bel Querol, ea. 68 (1894), conviu amb un fill jornaler nat a Gràcia, Pere Pujades Bel, n. 1870.

-Domènec Forcadell Camps, cuiner, s. n. 1866, ea. 26 (1892).

-Manuela Garrit Miralles, minyona. s. 29 (1893), viu a casa d'una vídua.

-Josep Gavaldà Calduc, jornaler, n. 1859, ea. 30 (1889).

-Ramona Prats Fonollosa, n. 1866, ea. 23 (1889), muller de l'anterior, nats a Ulldecona tenen tres fills Josep, ea. 3, Joaquima, ea. 0 i Ramona, ea. 0, tots havien arribat el 1889.

-Bernarda Prats Fonollosa, minyona, s. ea. 15 (1885), serveix a casa d'un químic de València, casat amb fills.

-Francesc Prats Martorell, jornaler, ea. 53 (1887).

-Dolors Fonollosa Sabater, ea. 41 (1887), muller de l'anterior, amb ells hi conviu tres fills nats a Ulldecona, Francesc, jornaler ea. 14, Cristòfor, jornaler, ea. 11 i Manuela, ea. 5, arriben plegats.

-Jaume Querol, forner, n. 1854, ea. 38 (1892), la seva esposa és de Castelló de la Plana.

-Manuel Querol, militar, ea. 46 (1890), la seva esposa és de Freginals, Joaquima Biona Viscarra, ea. 32 (1890).

-Manuel Querol Ferrer, jornaler, ea. 27 (1895), la seva muller és d'Hostafrancs (Llúcia Parera).

-Antònia Ferrer Serret, ea. 57 (1895), mare de l'anterior.

-Teresa Querol Peris, v. dependent, ea. 48 (1895), viu a casa d'un metge de Bilbao.

-Joan-Baptista Reverter Querol, 26 a. fill de l'anterior, amb qui conviu.

-Beneta Samper Samper, ea. 27, s. conviu amb els anteriors.

-Encarnació Torrents Abellà, minyona, tenia 19 a. treballa a casa d'un metge de Barcelona.

-Vicenç Viricat Castell, ea. 46 (1878), la seva muller és de Gràcia, arriben plegats, el primer mor el 1898, tenen un fill fuster de 22 a. nat a Bilbao, lloc de naixença de la sogra i mare, respectivament.

-Jaume Vidal Solà, dependent de comerç, ea. 18 a. (1894), la seva mare és del Godall.

La Sènia

-Joaquima Arasa Gavaldà, v. n. 1843, ea. 55 (1879), conviu amb dues filles nascudes a Barcelona (1879-1880).

-Carme Bonet, tenia 41 a. casada amb Domènec Duc Cabestany, carboner, (suposem revenedor), de Sarral ea. 17 (1871), a Sant Gervasi tenen dos fills (entre 1-4 anys).

-Joaquim Ferrer Verger, jornaler, tenia 55 a. casat amb una barcelonina, provenien de la vila de Gràcia.

-Maria Millan Saragossa, ea. 25 (1896), casada amb un paleta de Sant Gervasi, on tenen un fill (1896).

-Josep Querol Garcia, ebenista, ea. 32 (1894), la seva esposa és de Gràcia, tenen un fill nat a Barcelona (1891).

2. Immigrants del Priorat a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

Cabacers

-Teresa Lecha Escoda, minyona, s. ea. 42 (1891), treballa a casa d'un farmacèutic d'Ulldemolins, amb ells hi conviu un practicant de Cullera (La Ribera Baixa).

Cornudella del Montsant

-Joan Boquer Barrufet, jornaler, n. 1844, ea. 48 (1892).

-Dolors Guinjoan Rebull, n. 1850, ea. 42 (1892), muller de l'anterior, s. f. conviu amb una vídua de Martorell. L'any 1899 marxen a Gràcia.

-Ramon Gomis Gomis, mosso d'esquadra, ea. 28 (1895).

-Teresa Pallejà, v. tenia 44 a. vivia rellogada, mor el 1900, el seu primer fill jornaler (Joan), de 25 a. neix a Sant Martí de Provençals.

-Joan Pallejà Juncosa, jornaler, ea. 47 (1892), la seva muller, és de Palma (Mallorca), ella havia arribat el 1887, s. f.

Falset

-Ramon Ferrando Cubells, jardiner, n. 1843, ea. 52 (1895).

-Francesca Flores Pié, n. 1850, ea. 45 (1895), muller de l'anterior, amb ells hi convien tres fills falsetans, Josep, ea. 22, Dionís, ea. 15 i Càndida, ea. 7, els dos primers jornalers, arriben plegats.

-Antoni Just Olives, propietari, n. 1847, ea. 45 (1892).

-Carme Magrinyà Borràs, ea. 41 (1892), muller de l'anterior, a Falset tenen quatre fills: Maria, ea. 12, Josep, ea. 10, Carme, ea. 6 i Julita, ea. 2 (tots arriben plegats).

-Jaume Llobet Prats, n. 1832, ea. 39 (1871), la seva muller és d'Igualada, (Ventura Castells), arriben plegats, tenen dos fills (entre 18-21 a.), nats a Sant Gervasi, un dels quals és jornaler.

-Lluís Olives Torrents, comerç, ea. 37 (1894).

-Dolors Ramos Sabater, ea. 37 (1894), muller de l'anterior, a Falset tenen quatre fills, Ramon, ea. 10, Teresa, ea. 9, Mercè, ea. 6 i Joan, ea. 4, arriben plegats, amb ells hi conviu la mare i sogra, ja vídua, Emerenciana Torrents Lloses, nascuda a Reus, ea. 67 (1894). El 1896 tota la família es trasllada a Barcelona ciutat.

La Figuera

-Maria Anguera, minyona, ea. 14 (1893), treballa a casa d'un mestre de Tarragona (Joaquim Nin).

-Francesca Anguera, minyona, ea. 12 (1894), serveix a casa d'un matrimoni d'Igualada i Calaf, amb una filla.

Gratallops

-Joan Cabrer Abelló, porter, ea. 45 (1893), la seva esposa és de la Vilella Alta, Dolors Ardèvol Massip, ea. 32 (1893), amb la parella hi conviu la sogra i mare, Josepa Massip Rebull, a. 60 (1893), natural de la Vilella Alta.

-Artur Masdeu Barberà, jornaler, n. 1861, ea. 28 (1889), la seva muller és de Lleida (Magdalena Castelló), tenen dos fills nats a Barcelona (1887-1891) i altres dos a Sant Gervasi (1893-1896).

-Antoni Masdeu Torner, jornaler, v. n. 1828, ea. 61 (1889), pare de l'anterior, amb el qual conviu.

-Maria Masdeu Torner, v. espadenyera, ea. 59 (1889), germana de l'anterior, conviu amb el seu germà i nebot.

-Marina Juncosa Priu, minyona. s. ea. 23 (1895), serveix a casa d'un matrimoni comerciant de Valladolid, en companyia de dues criades més.

-Rosa Masdeu Barberà, v. n. 1860, ea. 34 (1894), conviu amb dos fills, un nascut a Barcelona (1885) i un altre nat a Sants (1891).

El Lloar

-Francesca Anguera, ea. 40 (1883), casada amb un fuster d'Arenys de Mar, el seu primer fill, de 27 a. és un paleta, nat a Arenys de Mar, arribat el 1883.

-Joan Escoda Llavèria, propietari i taverner, ea. 33 (1879), la seva muller és de Garcia, Teresa Argilaga Cervelló, ea. 30 a. (1879).

-Maria Ferrer Argilaga, neboda de l'anterior, tenia 14 a. (mor el 1898).

-Josep Ferrer, pagès, ea. 13 (1884).

-Maria Anna Jardí Perera, ea. 11 (1884), muller de l'anterior.

-Marià Jardí Perera, empleat, s. ea. 19 (1894), germà i cunyat dels anteriors.

-Baltasar Sacó, jornalier, ea. 36 (1895).

El Mas-roig

-Francesc Folc Mateu, jornalier, ea. 42 (1895), la seva muller és de Lloar, Maria Cubells Jardí, ea. 36 (1895), tenen dues filles, una d'elles nascuda a Barcelona, de 18 a. (morta el 1897) i una altra de 12 a. nada a la Pobla de Lillet.

-Cristina Vernet Fernández, mestra, s. n. 1870, ea. 24 (1893), treballa al Col·legi del carrer Ganduxer.

El Molar

-Josep Abelló Gibert, pagès, n. 1858, ea. 26 (1884).

-Carme Llorenç Salvador, n. 1858, ea. 26 (1884), muller de l'anterior, tenen una filla (Teresa), nascuda a Sarrià (1883) i dues a Sant Gervasi (Clotilde i Josepa, 1881).

-Carme Grifoll Rebull, n.1863, ea. 32 (1895), casada amb un jornalier de Terol, tenen tres fills, un a les Corts, de 7 a. una filla a Barcelona de 5 a. i un altre a Gràcia de 3 a.

-Maria Masdeu, ea. 24 (1891), casada a Barcelona, en aquesta ciutat tenen una filla de 8 a.

La Morera del Montsant

-Emília Roig Amorós, ea. 23 (1888), casada amb un jardiner de Sant Martí Sarroca, (L'Alt Penedès), s. f.

Poboleda

-Josep M. Rocamora Bofill, v. ea. 56 (1891), conviu amb la seva filla, nascuda a Barcelona i el gendre, un botiguer de Tortosa.

Porrera

-Francesca Montaner Cabrer, ea. 38 (1895), casada amb un peó de Figueres, tenen dos fills entre 10-12 a.

El Pradell de la Teixeta

-Francesc Vilanova Peiró, dependent de comerç, n. 1855, ea. 35 (1890), la seva esposa és de Banyoles (Margarida Frigola Dalmau), tenen tres fills a Gràcia (entre 5 i 13 a.), conviuen amb una

cunyada i germana, respectivament, de Banyoles i un fill, d'un primer matrimoni de la Margarida, nat a Gràcia, d'ofici escriptor, de 15 a. El 1898 la família marxa a la vila de Gràcia.

Torroja del Priorat

-Ramon Comte Grifoll, jornaler, n. 1867, ea. 27 (1894), la seva esposa és de Cornudella del Montsant, Rosa Massip Juncosa, n. 1868, ea. 26 (1894), tenen una filla, Dolors, ea. 2 (1894), nascuda a Torroja del Priorat.

-Miquel Nogués Vinyes, jornaler, n. 1863, ea. 30 (1893), la seva esposa és de Porrera, Rosa Bieto Siurana, tenen dos fills nats a Porrera, Josep, ea. 6 (1893) i Càndid, ea. 4 (1893) i un nat a Sant Gervasi (Francesc, 1895).

Ulldemolins

-Anaclet Pàmies Nebot, farmacèutic, s. n. 1851, ea. 36 (1891).

-Ramon Franquet Pàmies, estudiant, nebot de l'anterior, ea. 16 (1891), tenen una minyona de Cabacers.

La Vilella Alta

-Ramon Serres Sentís, jornaler, n. 1855, ea. 30 (1885), la seva esposa és de Sant Genís dels Agudells.

-Dolors Serres Sentís, n. 1857, ea. 35 (1894), casada amb un fuster d'Igualada.

Font: Arxiu Municipal de Barcelona, Districte de Sarrià-Sant Gervasi, Padró d'habitants de Sant Gervasi de 1895, 3 vols. Sign. AMDSG-1-014, llibres digitalitzats i consultables al web: <http://ajuntament.barcelona.cat/arxiunicipal/ca>

Observacions: Per a una simplificació en la presentació de la informació hem prioritzat l'ordenació geogràfica a través dels caps de casa, per la qual cosa dins de la unitat familiar hi ha membres nascuts en un altre indret. Quan indiquem el verb "tenia" i l'edat, són els anys que tenia en el moment de realitzar el padró (1895), no els d'arribada.

Abreviatures: n. nascut/da, s. solter, v. vidu/a, a: any, s. f. sense fills, ea. edat d'arribada a la vila de Sant Gervasi de Cassoles, *DT*, *Diario de Tarragona*.

Agraeixo a Armand Grau Puig l'ajut en la confecció de les estadístiques.